

Aan de Vaste Commissie OCW van de Tweede Kamer.

26 april 2016.

Betreft: reactie op de brief van staatssecretaris Dekker van 4 april 2016
(www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2016Z06778&did=2016D13968)

Geachte leden,

Met belangstelling hebben we kennisgenomen van de brief van staatssecretaris Dekker van 4 april, waarin hij onder meer reageert op de brief van de Werk- en Steungroep Kleuteronderwijs van 27 februari. Hierin verzochten we u een grondig onderzoek in te stellen naar het beleid ten aanzien van het kleuteronderwijs (wegwijs.in/kleuteronderwijs/wp-content/uploads/sites/11/2016/03/2016_02_27_brief-over-de-monitor-aan-kamercommissie-ocw.pdf).

De brief van de staatssecretaris bevat een viertal aanknopingspunten die het kleuteronderwijsbeleid al vóór het door ons verzochte onderzoek heeft plaatsgevonden, weer op een verantwoord en effectief spoor kunnen zetten, maar ook daarna en in het licht van de conclusies die dat onderzoek zal opleveren. We zetten die vier punten hieronder op een rijtje.

- ‘Het staat voor mij buiten kijf dat kleuters leren door te spelen. Al spelend ontdekken en onderzoeken kleuters de wereld om hen heen’ (onder het kopje ‘Kleuters leren spelenderwijs’).
- ‘Een tweede breed gedeeld inzicht is dat kleuters zich verschillend en sprongsgewijs ontwikkelen’ (onder ‘Een ononderbroken ontwikkelingsproces’).
- ‘Omdat kleuters behoorlijk kunnen verschillen in hun ontwikkelingstempo, vraagt dit om een gedifferentieerde aanpak van scholen’ (onder ‘Breed en flexibel aanbod’).
- ‘Goed kleuteronderwijs is van groot belang. In de kleuterperiode wordt immers de basis gelegd voor de verdere schoolloopbaan van het kind. Goed kleuteronderwijs daagt kinderen uit om hun wereld te ontdekken en hun talenten verder te ontwikkelen, op een manier en in een tempo dat aansluit op hun behoefte’ (onder ‘Afsluitend’).

Vanuit deze punten lopen we de brief van de staatssecretaris langs. Ook wat onder de andere kopjes staat zullen we bespreken. Op een aantal plaatsen zullen we mogelijke vragen formuleren, die ons verzoek tot een grondig onderzoek naar het kleuteronderwijsbeleid onderstrepen – we hebben die passages door inspringen en cursivering geaccentueerd.

We zullen aan het slot van de behandeling van de inhoud van zijn brief hebben laten zien dat die haarfijn de noodzaak van het door ons gewenste grondige onderzoek bevestigt en voldoende aanknopingspunten biedt om voornoemd beleid in positieve richting om te buigen.

A. Ad ‘Kleuters leren spelenderwijs’

Het staat voor de staatssecretaris ‘buiten kijf dat kleuters leren door te spelen’. Hij doet daar een feitelijke vaststelling die volgens ons juist en van groot belang is voor de inrichting van het kleuteronderwijs; zie het WSK-stuk ‘Het belang van het vrije spel voor de kleuter’ (wegwijs.in/kleuteronderwijs/wp-content/uploads/sites/11/2014/09/2014_09_20_stuk-over-spel_DEFINITIEF-1.pdf).

We plaatsen er echter wel een kanttekening bij.

Door de voorstanders van het huidige kleuteronderwijsbeleid worden termen als ‘spel’ en ‘spelenderwijs’ anders uitgelegd dan door de WSK en andere tegenstanders van dat beleid die vóór aansluitend onderwijs zijn. De voorstanders vatten ‘spel’ niet op als vrij spel waarin de kinderen zélf spelend leren, maar als ‘geleid spel’ waarin de leerkracht een leerdoel in spelvorm verpakt. Wij zijn van mening dat hierdoor op cruciale momenten niet

aangesloten wordt bij de ontwikkelingsfase waarin de kinderen zich op dat moment bevinden en dat hun ontwikkeling op die momenten dus geforceerd wordt.

Onderstaand voorbeeld ontlenen we aan een boek. Hier wordt het vrije spel van de kleuter omgebogen door er 'in spelvorm verpakt' op in te breken, ogenschijnlijk met de bedoeling om de ontwikkeling te stimuleren, maar daarbij wordt aan de authentieke waarde en de koers van dat vrije spel totaal voorbijgegaan.

Marco van vijf is taartenbakkertje aan het spelen. Hij vraagt zijn juf Jetty of ze hem wil helpen, maar ze is met een groepje bezig en zal komen zodra ze klaar is. Kort daarop komt Marco terug en stelt haar voor: 'Je kunt me ook een bestelling opgeven, hoor!'. Dat vindt ze een goed idee. Marco haalt papier en een stift en schrijft; zie fig. 1. Jetty zegt er niet gerust op te zijn en vraagt zich af of zij en Marjolein, de stagiaire, wel elk een andere taart zullen krijgen. Daarop maakt Marco fig. 2. Hij vraagt Jetty het helemaal goed voor hem op te schrijven. Dat wil ze, maar dan moet hij fig. 2 eerst voor haar voorlezen. Marco wijst aan en leest op: "Slagroomtaart voor Marjolein; kwarktaart voor Jetty. Morgen klaar". Jetty schrijft dit voor hem op; zie fig. 3. Marco: "Nu kan ik het zelf ook zo" en schrijft fig. 4.

Volgens de auteur¹ zou Marco hier een 'flinke sprong in de wereld van geletterdheid' (wat kan worden vertaald als een forse vooruitgang op het gebied van lezen en schrijven) hebben geboekt. Maar volgens ons is dat in het geheel niet het geval. De figuren 1, 2 en 4 laten zien dat Marco een kleuter is en blijft.

Dat blijkt uit het volgende:

In fig.1 krabbelt hij enkele regels vol, omdat hij taartenbakkertje wil spelen (en geen schrijvertje). Met dat krabbelen doet hij alsof, wat een kleutervermogen is - zie bijvoorbeeld het doen alsof je een taartenbakker bent.

In fig.2 schrijft Marco uit zichzelf als kleuter: hij kent enkele lettertekens, maar hij is niet in staat tot het vormen van woorden, laat staan zinnen.

In fig.4 schrijft Marco als kleuter na. Hij imiteert. Bovendien leest hij 'marjolein' als 'Marco' en slaat hij 'morgen klaar' over (als jong schoolkind zou hij zichzelf verbeteren).

Met andere woorden, Marco is vrij aan het spelen, namelijk taartenbakkertje. Het lijkt alsof hij zichzelf aan een schrijfpodracht wijdt, maar in werkelijkheid breekt de juf in op zijn vrije spel. Immers, zij aanvaardt zijn schrijven in de figuren 1 en 2 niet. Ze had er ook voor kunnen kiezen om Marco's initiatief om te buigen in de richting van aansluitend onderwijs; ze had bij figuur 1 bijvoorbeeld kunnen vragen naar wat hij geschreven had en daarna hardop kunnen zeggen benieuwd te zijn naar de taarten, hoe die er uit zouden zien en hoe ze zouden smaken. In werkelijk vrij spel zou het nooit tot de figuren 2, 3 en 4 zijn gekomen.

Het lijkt er misschien op dat hij helemaal uit zichzelf wil schrijven, maar doordat de juf Marco's figuur 1 niet aanvaardt, verandert dit vrije spel in iets waar hij nog niet aan toe is.

Juf Jetty en de schrijfster van het verhaal menen dat Marco zich van fig.1 via fig.2 naar fig.4 heeft ontwikkeld, omdat er steeds meer een boodschap staat waaraan een culturele betekenis wordt toegekend. De WSK is het hiermee niet eens. Immers, Marco schrijft in alle drie de figuren als een kleuter en geen ogenblik als een jong schoolkind. Wij zien er een imitatie in, die op kleuterniveau blijft. Marco begrijpt al wel de functie van geschreven taal, maar in plaats van in zijn goede intentie (zijn groei) bevestigd te worden, wordt door het ingrijpen van juf zijn vertrouwen in zijn inzicht geschaad. Zijn ontwikkeling (goed in wording) wordt daardoor dus gefrustreerd, in ieder geval minimaal gehinderd en afgeremd.

In het voorbeeld van Marco wordt door de leerkracht in het vrije spel ingebroken door middel van ontwikkeling-forcerend spel. De leerkracht tracht daarbij doelbewust een niet-aansluitend leerdoel te bereiken, dat in de volgende fase hoort, namelijk die van het jonge schoolkind. Bovendien verstoort het steeds geven van impulsen het vrije spel.

In dit voorbeeld is te zien hoe Marco begint met 'vrij spel', misschien in een 'verrijkte omgeving' en hij een weg zoekt via 'verbeeldend spel' naar 'begeleid spel'. Helaas treft hij een juf die hem op 'ontwikkelingforcerend spel' trakteert.

In zijn vrije spel kan de kleuter, zoals de staatssecretaris terecht schrijft, leren om 'de wereld om hem heen [te] ontdekken en onderzoeken', maar daar moet hij dan wél de ruimte voor krijgen. Het vrije spel is één groot

1 Frea Janssen-Vos, *Basisontwikkeling in de onderbouw*, 2008, p.147

‘voorwaardenscheppend onderwijs’ (staatssecretaris) – in Marco’s geval zou dat inderdaad van toepassing zijn geweest als de juf zijn ‘geschreven’ bestelling niet had willen ombuigen naar het door haar gewenste resultaat, maar Marco als kleuter op waarde had weten te schatten en, zonder enige beïnvloeding van haar kant, mee was gaan spelen in de richting die hij aan het spel wilde geven.

Globaal genomen kunnen we stellen dat er in theorie drie soorten kleuteronderwijs zijn:

1. Onderwijs waarin veel ruimte (ten minste twee uur) is voor vrij spel. Bij kinderen tot 6 à 7 jaar ontwikkelen de verschillende ontwikkelingsdomeinen zoals de taal-, denk-, creatieve en motorische ontwikkeling zich spelenderwijs en in interactie met elkaar. Binnen het spel komen al deze domeinen samen. Alle kleuters dienen de gelegenheid te krijgen zich breed te ontwikkelen door bijvoorbeeld klei, zand, water aangeboden te krijgen, waardoor ze gelijktijdig verschillende gebieden zoals hun motoriek, ruimtelijk inzicht, taal- en zintuiglijke waarneming kunnen ontwikkelen. Voor het aanbieden van voorwaardenscheppende oefeningen, vaardigheden en ontwikkelingsmaterialen die vooraf dienen te gaan aan het lezen en rekenen, dient men de ontwikkeling van het kind te volgen zodat men kan aansluiten bij zijn ontwikkeling.
2. Onderwijs waarin schoolse taken worden ingebouwd in het vrije spel, waardoor er geen sprake meer is van vrij spel in de juiste betekenis van het woord; zie Marco’s schrijfpodricht hierboven, waar in feite niet het kind maar leerdoelen centraal staan.
3. Onderwijs waarin vooral werkbladen, lesjes in lezen, schrijven en rekenen, ‘voorbereidend lezen’, ‘voorbereidend schrijven’, ‘voorbereidend rekenen’ en dergelijke worden aangeboden onder de noemer opbrengstgerichte taken, waardoor de kleuter voornamelijk taken op het niveau van het jonge schoolkind krijgt aangeboden.

Alleen de eerstgenoemde onderwijsvorm is voor ons acceptabel aangezien deze vorm van onderwijs ontwikkelingspsychologisch verantwoord en onderwijskundig effectief is. De twee andere zijn dat in het geheel niet.

** Is dit onderscheid bekend op het ministerie van OCW en is deze kennis omgezet in beleid of wordt ook kleuteronderwijs met geleid spel waarin de kleuter voor taken op het niveau van het jonge schoolkind wordt geplaatst, door het ministerie als een verantwoorde vorm van kleuteronderwijs gezien?*

** In hoeverre is dit onderscheid bekend bij alle uitvoerende instanties, zoals PO-Raad, Inspectie, pabo’s?*

B. Ad ‘Een ononderbroken ontwikkelingsproces’

De staatssecretaris noemt het een ‘breed gedeeld inzicht’ dat ‘kleuters zich verschillend en sprongsgewijs ontwikkelen’.

Wij stellen vast dat alle kinderen zich voor ieder ontwikkelingsdomein verschillend ontwikkelen volgens een ‘sprongsgewijs’ fasepatroon. Elk kind doet dat echter wel in zijn eigen tempo en laat daardoor ook zijn eigen overgangsmomenten zien.

Er is een grote kloof tussen de opvattingen over deze onderwerpen in het onderwijsveld (leerkrachten, ib’ers en anderen die direct met kinderen werken) en het veld eromheen (zoals ontwikkelingspsychologen, onderwijskundigen, pabo’s, onderwijsadviesbureaus, schoolbegeleidingsdiensten, ministerie van OCW, Inspectie van het Onderwijs, PO-Raad en Cito).

Het is onze vaste overtuiging dat deze kloof aan de basis ligt van de problemen in het kleuteronderwijs, die zo scherp tot uiting kwamen in de uitzending van de Monitor van 21 februari (www.npo.nl/de-monitor/21-02-2016/KN_1676827).

Wij plaatsen één kanttekening.

De staatssecretaris schrijft: ‘Sommige kleuters zijn al vroeg actief met letters en cijfers’ en ‘[...] leerlingen die in groep 3 nog steeds behoefte hebben aan spelenderwijs leren en moeite hebben met een meer schoolse benadering’. We herkennen dit ook vanuit de praktijk en zijn het in wezen eens met zijn beschrijving. Er zit hier echter een semantisch addertje onder het gras, dat het onderwijsbeleid op allerlei manieren parten speelt. De termen ‘kleuter’ en ‘jong schoolkind’ (en varianten daarop) kunnen namelijk op drie verschillende manieren worden gebruikt, maar die betekenissen dienen scherp onderscheiden te worden.

- De termen ‘kleuter’ en ‘jong schoolkind’ kunnen verwijzen naar de groep waarin een kind zit. ‘Kleuter’ betekent dan ‘kind dat in groep 1 of 2 zit’ en ‘jong schoolkind’ ‘kind dat in groep 3 of 4 zit’ (voor deze betekenissen zullen we verder in deze reactie verwijzen naar ‘(Punt B, 1e bet.)’)

- De termen ‘kleuter’ en ‘jong schoolkind’ kunnen ook verwijzen naar de kalenderleeftijd van een kind. ‘Kleuter’ betekent dan ‘kind tussen 5 en 7 jaar of tussen 4,5 en 6,5 jaar’ en ‘jong schoolkind’ ‘kind tussen 7 en 9 jaar of tussen 6,5 en 8,5 jaar’ (*in verwijzingen* '(Punt B, 2e bet.)').
- De termen ‘kleuter’ en ‘jong schoolkind’ kunnen daarnaast ook nog verwijzen naar het psychologische functioneren van een kind op een bepaald ontwikkelingsdomein (lezen, tellen, lichaamsbesef, muzikaliteit, tijdsbesef enzovoort). ‘Kleuter’ betekent dan ‘kind dat op dat ontwikkelingsdomein met *eenzijdige* abstract-logische verbanden functioneert’ en ‘jong schoolkind’ ‘kind dat op dat ontwikkelingsdomein met *tweezijdige* abstract-logische verbanden functioneert’ (*bij het hiernaar verwijzen gebruiken we* '(Punt B, 3e bet.)').

Een voorbeeld. Tonja, die de woorden TONJA, MAMA en PAPA kan schrijven en lezen, leest ‘PONT’, dat ze nog niet eerder als te lezen woord heeft gezien, als ‘P, o, n, t; pont’. Ze hakt-en-plakt en is op het leesdomein een jong schoolkind: ze begrijpt niet alleen dat ‘P’ voor de klank /p/ staat, ‘O’ voor de klank /o/, enzovoort, maar vanwege dat tweezijdige kan ze de verschillende klanken ook aan elkaar plakken. Dat wil zeggen, ze gaat na het zeggen van /o/ in haar hoofd terug naar /p/ om daar /o/ achter te plakken en /po/ te zeggen; ze gaat na het zeggen van /n/ in haar hoofd terug naar /po/ om er /n/ achter te plakken en /pon/ te zeggen; en ze gaat na het zeggen van /t/ in haar hoofd terug naar /pon/ om er /t/ achter te plakken en is daardoor in staat het woord /pont/ te zeggen en lezen.

Enkele maanden terug las Tonja ‘PONT’ als ‘P, o, n, t’. Ze hakte toen alleen nog maar en was op het leesdomein nog een kleuter die wel begreep dat ‘P’ voor de klank /p/ staat, ‘O’ voor de klank /o/, enzovoort, maar die vanwege dat eenzijdige denken de verschillende klanken niet aan elkaar kon plakken om zo het woord te vormen. Dat wil zeggen dat ze na het verklanken van een letter in haar hoofd niet terug kon gaan naar wat ze al verklankt had, waardoor ze nog niet verder kwam dan hakken.

** Ook bij bovenstaande betekenisverschillen vragen wij ons af of die bekend zijn bij het ministerie van OCW en in hoeverre er bij het ontwikkelen van beleid ten aanzien van het kleuteronderwijs gearticuleerd gebruik van wordt gemaakt.*

** In hoeverre is dit onderscheid bekend bij alle uitvoerende instanties, zoals PO-Raad, Inspectie, pabo’s?*

De staatssecretaris bedoelt met zijn zin ‘Sommige kleuters zijn al vroeg actief met letters en cijfers’ waarschijnlijk: ‘Er zijn kinderen die in groep 1 of 2 zitten (hierboven [punt B,] 1e bet.), maar die op lees- en rekendomein al een jong schoolkind zijn (punt B, 3e bet.)’.

Met zijn zinsnede ‘[...] leerlingen die in groep 3 nog steeds behoefte hebben aan spelenderwijs leren en moeite hebben met een meer schoolse benadering’ bedoelt hij mogelijk: ‘Er zijn kinderen die in groep 3 zitten (punt B, 1e bet.) maar op lees- en/of rekendomein nog een kleuter zijn (punt B, 3e bet.)’. Indien kleuteronderwijs aansluitend zou zijn, zouden deze kinderen onmogelijk door kunnen stromen naar groep 3. Omdat ze nu echter geforceerd worden klaargestoomd voor groep 3 op een wijze die totaal voorbij gaat aan hun psychologische ontwikkeling, komen ze terecht in een groep waarin onderwijs gegeven wordt dat helemaal niet aansluit op hun ontwikkelingsniveau. Zij missen zodoende de lesstof waar zij werkelijk behoefte aan hebben.

C. Ad ‘Breed en flexibel aanbod’

Het pleidooi van de staatssecretaris voor een gedifferentieerde aanpak onderschrijven we volledig, vooral als zijn pleidooi verstaan wordt in de zin van de termen ‘kleuter’ en ‘jong schoolkind’ van punt B, 3e bet. Zijn zin ‘Een deel van de kleuters zal bijvoorbeeld al begin groep 2 eraan toe zijn om te starten met aanvankelijk lezen en spellen, terwijl een ander deel in groep 3 nog behoefte heeft aan spelend en ontdekkend leren’ dient volgens ons dan ook gelezen te worden als ‘Sommige kinderen zijn in groep 2 al aan aanvankelijk lezen en spellen toe omdat ze op het leesdomein een jong schoolkind zijn, terwijl andere kinderen er in groep 3 nog altijd niet aan toe zijn en nog de behoefte hebben om als kleuter spelend en ontdekkend bezig te zijn’.

Overigens zou het hele onderwijs ontdekkend kunnen zijn (en niet slechts het kleuteronderwijs op het niveau van het vrije spel) indien er steeds voor gezorgd wordt dat een kind leerstof pas krijgt aangeboden op het moment dat het daar werkelijk aan toe is.

Ons is bekend dat er scholen zijn die binnen het huidige bestel al aan het experimenteren zijn om alle groepen schoolbreed op een bepaalde tijd met (pre)lezen bezig te laten zijn – elk leesrijp kind gaat daar naar het lokaal waar op dat moment op zijn niveau leesles gegeven wordt, van de niet-leesrijpe kinderen gaat elke kleuter naar het lokaal waar op kleuterniveau klank- en vormspelen gedaan kunnen worden en gaat elke peuter naar het lokaal waar op peuterniveau luister- en ruimtelijke spelletjes gedaan kunnen worden. De brief van de staatssecretaris bevat dus aanknopingspunten om deze experimenten te bevorderen en te faciliteren.

D. Ad 'Handreiking voor soepeler overgang groep 2 - 3', eerste alinea

De staatssecretaris schrijft: 'Een belangrijke doelstelling bij de oprichting van de basisschool in 1985 was het realiseren van een ononderbroken ontwikkelingsproces'.

Wij menen dat dit een in het geheel niet houdbare voorstelling van zaken is: de basisschool is er mede gekomen omdat de aanhangers van de basisschoolgedachte de kleuterfase een struikelblok vonden dat daarom weggewerkt moest worden. Zo heeft in 1965 een commissie onder voorzitterschap van Leon van Gelder, de geestelijke vader van de basisschoolgedachte, het boek *Nieuwe onderwijsvormen voor 5- tot 13- à 14-jarigen* geschreven. Daaruit is de basisschool voortgekomen. Weliswaar laat de schrijver zich in algemene bewoordingen correct uit over het kleuteronderwijs op de basisschool (bijvoorbeeld 'Kinderen, die "ongelukkig" jarig zijn, blijven op de kleuterschool tot de leeftijd van zes jaar en elf maanden'), maar zijn concrete aanbevelingen staan daar haaks op, zoals:

- 'Lezen, schrijven, rekenen worden in de uitwerking van een centraal object betrokken' – onder een 'centraal object' verstaat Van Gelder herfst, Sinterklaas, actuele en plaatselijke gebeurtenissen en dergelijke (zelfs in het aanvankelijk leren lezen in groep 3 wordt het hierdoor opgelegde tempo als dwingend ervaren).
- 'De kinderen moeten eenvoudige enkelvoudige zinnen van ten hoogste één regel lengte in een boekje vlot en begrijpend kunnen lezen' – woorden als 'ra-men' en 'bal-len' moeten erin voorkomen en er mag niet worden gespeld (letter voor letter gelezen) en niet woord voor woord worden gelezen, 'maar er moet worden gelezen in woordgroepen'.

Dit zijn echter allemaal opdrachten op het niveau van het jonge schoolkind.

Het basisonderwijs heeft nooit bij de ontwikkeling van het kind van peuter via kleuter naar jong schoolkind aangesloten, maar heeft er vanaf het begin naar gestreefd de kleuter als een jong schoolkind te benaderen. Sindsdien is de situatie voor onze kleuters steeds maar verder verslechterd. Hoe staat het huidige onderwijsbeleid bijvoorbeeld tegenover kinderen van 6 jaar en 11 maanden in groep 2? Zoals hierboven is gesteld, zou Van Gelder die kinderen in 1965 nog in groep 2 laten, maar nu zitten veel kinderen die tussen de aanvang van het schooljaar en 1 januari 6 jaar worden al in groep 3, terwijl ze psychologisch gezien nog kleuter zijn. Anna Geesje uit de Monitoruitzending, die tijdens de opnames 6 jaar en 2 maanden is, is maar één van de duizenden kleuters die dan al een half jaar ten onrechte in groep 3 zitten.

** Wat is er gebeurd met de aanbeveling van Leon van Gelder om over het vernieuwen van het lagere onderwijs een permanente gedachtewisseling gaande te houden tussen de theoretici en de praktijkmensen (Vernieuwing van het basisonderwijs, 1958, p.9)? Wij hebben stellig de indruk dat er zowel tijdens de aanloop naar de oprichting van de basisschool in 1985 als bij de lopende basisschool tussen 1985 en nu niet of nauwelijks naar de kleuterleerkrachten is geluisterd., vooral niet toen zij vanuit hun gespecialiseerde opleiding en ervaring al voorspelden wat de afgelopen jaren helaas is uitgekomen: het verdwijnen van goed kleuteronderwijs. Vrijwel al onze leden kunnen u hierover schrijvende en schokkende verhalen vertellen. Het zou goed zijn als die verhalen door de Tweede Kamer en/of door het ministerie van OCW stelselmatig gebundeld zouden worden.*

E. Ad 'Handreiking voor soepeler overgang groep 2 - 3', tweede alinea

De staatssecretaris schrijft: 'In het Bestuursakkoord PO is afgesproken het aandeel zittenblijvers in de basisschoolperiode terug te brengen van 2,2% in 2013 naar 1,5% in 2020. Een groot deel van deze zittenblijvers betreft leerlingen die groep 2 doubleren. We willen dit "verlengd kleuteren" terugdringen, omdat uit verschillende studies blijkt dat verreweg de meeste kinderen op de lange termijn zowel sociaal-emotioneel als cognitief geen baat hebben bij verlengd kleuteren'.

Hier blijkt dat de begrippen 'zittenblijven' en 'verlengd kleuteren' met elkaar worden verward. Dit gebeurt vaker maar nu maakt ook de staatssecretaris zich daar schuldig aan. De inspectie van het Onderwijs maakt in 'Toezicht op het onderwijs aan jonge kinderen', vastgesteld op 8 december 2010, het volgende onderscheid:

- Een kind dat voor de eerste keer in groep 3 zit en daar vóór 1 oktober 7 jaar wordt, heeft kleuterverlenging gehad en wordt meegenomen in een wegging. Er wordt een percentage berekend door het aantal kinderen dat vóór 1 oktober 7 jaar is geworden, te delen door het totale aantal leerlingen in groep 3. Wanneer dat aantal boven de 12% ligt, is het volgens de inspectie te hoog.
- Een kind dat voor de tweede keer in groep 3 zit en daar vóór 1 oktober 8 jaar wordt, wordt aangemerkt als een zittenblijver en door de inspectie meegenomen in een wegging. Er wordt een percentage berekend door het

aantal kinderen dat vóór 1 oktober 8 jaar is geworden, te delen door het totale aantal leerlingen van groep 3. Wanneer dat aantal boven de 3% ligt, is het volgens de inspectie te hoog. Deze regelgeving gaat wederom voorbij aan het ontwikkelingsniveau van de betreffende kinderen.

Van het door de staatssecretaris genoemde Bestuursakkoord PO had nog niemand in de kerngroep van de WSK eerder kennis genomen, maar nu de staatssecretaris het zo specifiek noemt, zouden we graag willen weten op welk Bestuursakkoord PO hij precies doelt, want op internet vinden we slechts het 'Bestuursakkoord voor de sector primair onderwijs' van 10 juli 2014 (www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2014/07/10/bestuursakkoord-voor-de-sector-primair-onderwijs). Op p.5 staat onder meer de zin: 'Het percentage zittenblijvers in de basisschoolperiode is in 2020 teruggebracht van 3% naar 2% per jaar, met name door het verlagen van het aantal zittenblijvers in de onderbouw'.

We hebben hier veel vragen en opmerkingen bij, zoals:

- Is bij besturen en directies van scholen het onderscheid bekend tussen een verlengde kleuterperiode en zittenblijven en blijkt dat uit de verslaglegging naar verschillende instanties?
- Wordt in onderzoeken waarin conclusies getrokken worden en op basis waarvan verstrekkende maatregelen aangekondigd worden voldoende onderscheid gemaakt tussen deze twee begrippen?
- Is het Bestuursakkoord PO gecommuniceerd met alle leerkrachten, schoolleiders en IB'ers. Zij worden immers geacht degenen te zijn, die de doelstelling van 2% zittenblijvers in 2020 moeten kunnen verwezenlijken?
- Uit het bestuursakkoord leren we dat de 3% voor 2014 een ongedocumenteerde opmerking is – 'Vergeleken met andere landen is het percentage zittenblijvers in Nederland erg hoog (3% van de leerlingen per jaar, met name in de onderbouw)' (p.5) – en derhalve als aanname opgevat kan worden. Hoe is de 2% voor 2020 tot stand gekomen en waarop is die dan feitelijk gebaseerd?
- Moet de norm voor het percentage zittenblijvers daadwerkelijk nog verder verlaagd worden van 2% naar 1,5% en zo ja, hoe en op basis waarvan is die 1,5% tot stand gekomen?
- In onze optiek is wat de staatssecretaris hier schrijft strijdig met wat hij eerder in zijn brief zegt over de psychologische ('sprongsgewijze') ontwikkeling van het kind – van peuter via kleuter naar jong schoolkind. Volgens ons kan men niet én het bestaan van een fasegewijze ontwikkeling erkennen én gelijktijdig het 'zittenblijven' van kleuters terug willen dringen. Door op een te vroeg tijdstip, op het niveau van het jonge schoolkind onderwijs te geven wordt voorbijgegaan aan de psychologische ontwikkeling van het kind en doet men het dus te kort.
- In de praktijk zal het 'terugdringen van verlengd kleuteren' (waarmee dus in werkelijkheid het percentage zittenblijvers wordt bedoeld) erop neerkomen dat groep 3 feitelijk een groep wordt die meer en meer zal bestaan uit kinderen die op steeds meer ontwikkelingsdomeinen nog kleuter en absoluut nog geen jong schoolkind zijn.
- Deze ontwikkeling baart ons ernstige zorgen aangezien daardoor aan deze groep kinderen nog vaker dan nu al eisen zullen worden gesteld die boven hun ontwikkelingsniveau liggen, terwijl ook niet aan hun werkelijke onderwijsbehoeften zal worden voldaan. Ongeacht de inspanning van de leerkrachten zullen deze kinderen niet kunnen beantwoorden aan de leerdoelen van groep 3 omdat die in deze fase van hun ontwikkeling eenvoudigweg nog niet haalbaar zijn. Het aantal leerlingen met leerproblemen en het aantal zittenblijvers in het totale basisonderwijs zal in tegenstelling tot wat de bedoeling is alleen maar hoger worden.

We hopen dat u zich door deze opmerkingen en vragen zult willen laten inspireren om bij de staatssecretaris te informeren naar zijn plan voor terugdringing van het zittenblijven.

In onze optiek bevordert elke afspraak over percentages zittenblijvers slecht onderwijs. Bovendien is dat onderwijs ook nog eens duurder dan goed onderwijs, dat ieder kind op elk ontwikkelingsdomein op zijn eigen ontwikkelingsniveau benadert.

Wij willen daarom dat de maatregel ten aanzien van het terugdringen van het 'zittenblijven' volledig wordt teruggedraaid. Een kleuterperiode waarin het kind aansluitend onderwijs wordt aangeboden, vormt een stevige basis voor zijn verdere schoolloopbaan en creëert sociale, communicatieve, creatieve, probleemoplossende, zelfbewuste kinderen (vaardigheden voor de eenentwintigste eeuw).

We hebben nog drie kanttekeningen bij deze alinea.

a. De staatssecretaris verwijst naar twee studies waaruit gebleken zou zijn dat 'verreweg de meeste kinderen op de lange termijn [...] geen baat hebben bij verlengd kleuteren'. We hebben het onderzoek van Roeleveld en Van der

Veen (archieff.ouders.nl/pdf/roevelveld_kleuterverlenging.pdf) bestudeerd en kunnen de bevindingen ervan niet als geldig en betrouwbaar aanmerken. We beperken ons tot zes opmerkingen en zijn bereid om al uw vragen over dat onderzoek te beantwoorden (op de andere studie gaan we in in punt c hieronder):

- De onderzoekers spreken van kleuterbouwverlenging als ‘leerlingen, die cognitief en/of emotioneel nog niet toe zijn aan de eisen en de werkwijze van groep drie nog een jaartje langer bij de oudste kleuters (groep twee [blijven]’ (p.448, k.2). In hun onderzoek kijken ze echter niet naar het ontwikkelingsniveau van een kind (op cognitief, emotioneel of wat voor domein ook), maar naar zijn kalenderleeftijd: ‘Volgens deze regel is er dus bij alle leerlingen in groep twee, die op 1 oktober van het schooljaar 6 jaar of ouder zijn, sprake van kleuterbouwverlenging’ (p.450, k.2). Het onderzoek van kleuters en jonge schoolkinderen is feitelijk naar kalenderleeftijd (punt B, 2e bet.) en niet naar ontwikkelingsniveau (punt B, 3e bet.) gedaan. Dit zet al hun conclusies op losse schroeven, want terwijl scholen en leerkrachten nou juist proberen om kinderen te zien en te volgen in hun ontwikkeling (en dus na te gaan of kinderen ergens aan toe zijn of niet), kijken de onderzoekers louter vanuit kalenderleeftijden naar het verschijnsel ‘kleuterbouwverlenging’. Daarnaast besteden ze geen aandacht aan het dóór laten stromen van vroegrijpe kinderen, maar zijn ze wel geneigd zich negatief uit te laten over het niet door laten stromen van laatrijpe kinderen.
- De ontwikkelingsniveaus op verschillende domeinen worden door de onderzoekers niet uitgedrukt in psychologische termen zoals wij dat in punt B, bet.3 doen, maar in termen van Citoscores, schalen en andere middelen uit de testpsychologie: ‘In groep twee betreft dit de toetsen Ordenen en Begrippen (bij latere metingen vervangen door Taal voor kleuters) uit het Cito-leerlingvolgsysteem. In de hogere groepen worden toetsen voor Taal, Rekenen en (in de latere metingen bij groep zes en acht) Begrijpend lezen afgenomen, die deels ook afkomstig zijn van het Cito-leerlingvolgsysteem. Bovendien worden bij elke meting oordelen van de leerkracht over de leerlingen verzameld. Daaruit zijn schalen geconstrueerd die onder meer betrekking hebben op werkhouding, sociaal gedrag, zelfvertrouwen en welbevinden van de leerlingen’ (p.450, k.1). Testpsychologische middelen bepalen echter niets kwalitatiefs van het kind zelf, maar plaatsen het louter kwantitatief als afwijking ten opzichte van een gemiddelde; zie onder meer wegwijs.in/kleuteronderwijs/wp-content/uploads/sites/11/2014/06/2014-06-01-Samenvatting-leeisrijpheidstoets-versus-citotaaltoets_WSK_2014_05_29_4.pdf. De onderzoekers hebben de onderzochte kinderen zelfs niet eens direct gezien.
- We wijzen hun onderzoeksmethode dus af. Als we echter toch hun denktrant volgen, stuiten we op de ongerijmdheid dat de onderzoekers hun uitkomsten voor ‘vertraagde’ (met ‘kleuterbouwverlenging’) en voor ‘onvertraagde’ (zonder ‘kleuterbouwverlenging’) kinderen ongelijk behandelen terwijl die in getalsmatig opzicht ongeveer gelijk aan elkaar zijn.
Voorbeeld. In tabel 1 (p.455, onder) stroomt 81,4% van de onvertraagde kinderen door naar groep 4 en 82,4% van de vertraagde kinderen, terwijl de overige percentages: zittenblijvers plus SBO-leerlingen 10,9% (9,0 + 1,9) respectievelijk 11,0% (2,3 + 8,7) zijn: $81,4\% \approx 82,4\%$ en $10,9\% \approx 11,0\%$. Het grote verschil zit in de praktisch omgekeerde verhouding tussen zittenblijvers en SBO-leerlingen aan de kant van de vertraagde kinderen in vergelijking met die bij de onvertraagde, waar verder geen motivatie bij geleverd wordt, het gaat immers alleen over steriele percentages.
- In tabel 2 (p.456, boven, zelfde groepen, twee jaar later) geldt bijna hetzelfde. Alleen gaan er nu iets meer onvertraagde kinderen over dan kinderen die kleuterverlenging hebben gehad. Daarover concluderen de onderzoekers dat in deze school ‘de kleuterbouwverlenging in elk geval niet geresulteerd heeft in een reguliere, succesvolle loopbaan door het basisonderwijs. Bij de rest van de kleuterbouwverlengers is daar vooralsnog wel sprake van’ (p.456, k.1).
Nu lijkt het ons op de eerste plaats niet de bedoeling van ‘kleuterbouwverlenging’ om het kind te behoeden voor een later zittenblijven of voor een latere verwijzing naar het SBO, maar wel om het een goede start in groep 3 te geven. Uit de resultaten van dit onderzoek blijkt niet dat verlenging van de kleuterbouwperiode vanuit onze optiek niet succesvol zou zijn.
- De onderzoekers laten zich op p.458 positief uit over ‘kleuterbouwverlenging’: ‘We zien dat de kleuterbouwverlengers op vrijwel alle punten duidelijk vooruit zijn gegaan [...]’. Ze relativiseren dit kennelijke succes echter onmiddellijk want ze maken die zin af met de nauwelijks objectieve opmerking ‘wat ook wel het minste is dat we mogen verwachten van een jaar extra onderwijs’. Deze relativisering duidt op een onscherp beeld van de psychologische ontwikkeling in het algemeen en van het onderwijsproces in het bijzonder:
* Een kind dat in een schooljaar ergens niet aan toe is, heeft niets aan het onderwijs, dat hij daarover aangeboden krijgt precies zoals een kind gemiddeld de eerste anderhalve jaar van zijn leven voor zijn taalontwikkeling niets aan de taaluitingen van zijn omgeving heeft omdat het vóór anderhalf niet taalrijp is.

* Een kind dat in het volgende schooljaar wel ergens aan toe is, heeft wél wat aan zijn onderwijs, precies zoals een kind tussen 1,5 jaar en 3 jaar een ongelooflijke taalontwikkeling doormaakt (eerst in zijn woordenschat, dan in zijn zinsvorming en tot slot in zijn grammatica) omdat het dan wel taalrijp is.

* Dat het kind in dat tweede schooljaar vooruit gaat is dus niet 'het minste dat we mogen verwachten van een jaar extra onderwijs', precies zoals het kind dat op zijn derde verjaardag zinnen kan zeggen als 'mama zegt dat ik nog een koekje mag hebben' niet het minste is dat we mogen verwachten van anderhalf jaar extra ervaring met taaluitingen.

- Aan het slot stellen de onderzoekers dat '[er ongetwijfeld leerlingen zijn] die op zesjarige leeftijd nog niet (helemaal) toe zijn aan de leerstof en de werkwijze in groep drie', maar toch bevelen ze 'gezien de uitkomsten van dit onderzoek' aan om terughoudender te zijn in het geven van 'kleuterbouwverlenging' aan deze leerlingen. Het lijkt hen wenselijker 'een verdere verbetering van de voorbereiding op groep drie tijdens de kleuterperiode' en 'een verdere uitbreiding van het adaptief, gedifferentieerd onderwijsaanbod in groep drie' te ontwikkelen.

* Ten eerste menen we dat de onderzoekers hun eigen vaststelling over zesjarigen die nog niet (helemaal) toe zijn aan groep 3 (in de zin van onderwijs op het niveau van het jonge schoolkind), in het hele artikel nauwelijks of niet ter harte hebben genomen.

* Ten tweede zien wij op basis van de 'uitkomsten van dit onderzoek' geen aanleiding om terughoudender te zijn met 'kleuterbouwverlenging'.

* Ten derde onderstrepen wij hun aanbeveling om de voorbereiding op groep drie tijdens de kleuterperiode verder te verbeteren indien daar vrij spel en voorwaardenscheppend onderwijs mee bedoeld wordt, maar niet indien dat inhoudt dat de kleuter als jong schoolkind benaderd zou moeten worden binnen een onverantwoorde vorm van ineffectief kleuteronderwijs.

* Ten vierde vallen we hun aanbeveling om adaptief, gedifferentieerd onderwijsaanbod in groep drie verder uit te breiden van harte bij.

b. De staatssecretaris spreekt van 'verlengd kleuteren'. We begrijpen wel wat hij met die term bedoelt (ook al haalt hij de begrippen 'verlengd kleuteren' en 'zittenblijven' stelselmatig door elkaar), maar we vinden deze en vergelijkbare termen uiterst ongelukkig gekozen, omdat ze de feitelijke gang van zaken niet juist tot uitdrukking brengen. In het licht van de ontwikkeling van het kind van peuter via kleuter naar jong schoolkind is er namelijk geen sprake van 'verlengd' kleuteren. Een kleuter ontwikkelt zich tot jong schoolkind in zijn eigen tempo en die ontwikkeling kan niet in kalenderleeftijden worden vastgelegd waardoor er ook geen sprake kan zijn van 'verlengd' kleuteren. Zoals de staatssecretaris zelf al schrijft onder het kopje 'Breed en flexibel aanbod' dat: '[...] kleuters behoorlijk kunnen verschillen in hun ontwikkelingstempo'.

Elk kind heeft zijn eigen ontwikkelingsdynamiek. Concreet is een kind dat met 7,5 jaar leesrijp wordt een relatief late lezer, maar dat is niet omdat hij op het leesdomein verlengd zou kleuteren, maar omdat zijn hersenen op dat leesdomein wat later tot volle wasdom zijn gekomen dan de hersenen van het gemiddelde kind. Door een kind dat nog niet over de hele linie schoolrijp is, ongeacht zijn kalenderleeftijd, nog een tijd in groep 2 te laten zijn, krijgt dat kind wat het nog nodig heeft. Het zou geen aanleiding moeten zijn om de school die dat kind nou juist geeft wat het nodig heeft, te straffen middels de befaamde afrekencultuur. Integendeel! De school zou daar even sterk voor beloond dienen te worden als een school die een kind dat over de hele linie schoolrijp is naar groep 3 laat gaan – ongeacht zijn kalenderleeftijd. Beide scholen kiezen namelijk voor aansluitend onderwijs, dus voor datgene waar het kind behoefte aan heeft.

c. De staatssecretaris blijkt bekend te zijn met het werk van John Hattie, aangezien hij diens *Visible learning. A Synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement* (Routledge, London, 2009) als eerste bron opvoert die bewijs zou moeten leveren, waarop hij de noodzaak of wenselijkheid baseert om 'verlengd kleuteren' terug te dringen.

Dat dat niet zomaar een verwaarloosbare bron is, blijkt al uit de eerste alinea van het voorwoord van de vertaling van een volgend boek van dezelfde auteur *Visible learning for teachers* (Taylor & Francis Ltd., United Kingdom, 2011), want die luidt: "Het baanbrekende boek *Visible Learning* van John Hattie bevat de resultaten van meer dan 15 jaar onderzoek waarbij miljoenen leerlingen zijn betrokken en het bevat de grootste collectie evidence-based onderzoek over wat feitelijk werkt op school om het onderwijs te verbeteren."

Wij hebben het idee dat de boeken van Hattie best ook alinea's kunnen bevatten, die het stelselmatig versneld door het onderwijssysteem jagen van leerlingen aanbevelen, maar wij hebben ze niet gevonden, omdat we niet gezocht hebben bij de onderwijsmethodes die negatieve resultaten opleveren.

Op de bovenste plaats in de ranglijst (met de beste resultaten) bevonden zich studenten die hun eigen voortgang konden bepalen. Aangezien dat niet op primair onderwijs van toepassing is, leggen we deze groep terzijde.

Wat we op de tweede plaats vonden was dat de beste prestaties voortkwamen uit onderwijs waarbij het aanbod aan de leerlingen wat betreft een bepaald domein gekoppeld was aan lesprogramma's gestoeld op de fasen van Piaget. Aansluitend onderwijs dus.

Graag zouden we van de staatssecretaris vernemen op basis waarvan hij desondanks 'verlengd kleuteren' en het door hem daaraan zonder moeite gekoppelde 'zittenblijven' terug wil dringen.

** Wat is de rol van de staatssecretaris geweest in de totstandkoming van de 1,5% in 2020 en wat is sindsdien zijn rol geweest in het bevorderen van en toezien op het toewerken naar en halen van die 1,5% in 2020?*

** Wat is de rol van het ministerie van OCW in de totstandkoming van de 1,5% in 2020 en wat is haar rol in het bevorderen van en toezien op het toewerken naar en halen van die 1,5% in 2020?*

** Uit het bestuursakkoord leren we dat de 3% voor 2014 een ongedocumenteerde opmerking is – 'Vergeleken met andere landen is het percentage zittenblijvers in Nederland erg hoog (3% van de leerlingen per jaar, met name in de onderbouw)' (p.5) – en derhalve als aanname opgevat kan worden. Hoe is de 2% voor 2020 tot stand gekomen en waarop is die dan feitelijk gebaseerd? Wat is de rol van de PO-Raad in de totstandkoming van de 1,5% in 2020 en wat is zijn rol in het bevorderen van en toezien op het toewerken naar en halen van die 1,5% in 2020? Is dat percentage daadwerkelijk nog verder verlaagd van 2% naar 1,5% en zo ja, hoe en op basis waarvan is die 1,5% tot stand gekomen?*

** Welke middelen heeft de PO-Raad sedert 10 juli 2014, de dag van het definitieve Bestuursakkoord, gebruikt en welke wegen heeft zij sindsdien bewandeld om de schoolbesturen op de hoogte te stellen van het bestaan van een streefpercentage in dezen van 1,5% in 2020 en om hen te informeren over en te begeleiden in mogelijkheden om het streefpercentage van 1,5% te halen in 2020?*

** Wat is de rol van de schoolbesturen geweest in de totstandkoming van de 1,5% in 2020 en wat is sindsdien hun rol geweest in het bevorderen van en toezien op het toewerken naar en halen van die 1,5% in 2020?*

** Is ervoor gezorgd dat de kleuterleerkrachten konden kennisnemen van het bestaan van streefpercentages in het 'verlengde kleuteren' en van het streven naar een daling tot 1,5% in 2020? Zo ja, welke middelen zijn gebruikt en welke wegen zijn bewandeld? Zo nee, waarom is dit achterwege gebleven?*

** Hoe kan de staatssecretaris een sprongsgewijze ontwikkeling van het kind erkennen én tegelijkertijd het zittenblijven van kleuters terug willen dringen. Doet deze regeling het kind niet te kort?*

** Hoe wordt voorkomen dat aan een groep kinderen, die nog niet aan het schoolse leren toe zijn eisen worden gesteld die boven hun ontwikkelingsniveau liggen terwijl niet aan hun werkelijke onderwijsbehoefte zal kunnen worden voldaan. Leerdoelen van groep 3 zullen voor hen niet haalbaar zijn, ondanks extra inspanning van de leerkracht.*

** Is de staatssecretaris ervan overtuigd dat het onderwijs winst zal boeken wanneer het óp niveau (aansluitend) , in plaats van boven het niveau wordt gegeven?*

F. Ad 'Handreiking voor soepeler overgang groep 2 - 3', derde alinea

De staatssecretaris kondigt het verschijnen van een handreiking in verband met het doorstromen van kleuters aan. Indien deze aanwijzingen bevat vanuit de optiek dat een kleuter een kleuter mag zijn en niet als een jong schoolkind behandeld dient te worden, juichen we die handreiking al bij voorbaat van harte toe. Indien zij echter direct of indirect aanbevelingen bevat in de zin van slecht en onverantwoord kleuteronderwijs, dan keuren we die handreiking al bij voorbaat af.

We sturen de staatssecretaris deze brief cc toe. Hij zal dus kennis kunnen nemen van enkele ruwe schetsen van verantwoord en effectief kleuteronderwijs met een breed en flexibel aanbod zoals toegelicht in punt C.

G. Ad 'Misvattingen over toezicht op kleuteronderwijs'

De staatssecretaris kaart een aantal misverstanden, die op scholen en onder leerkrachten over het inspectietoezicht leven, aan. We zijn hem daar dankbaar voor, maar hopen dat u hem zult willen uitnodigen om daarover de scholen en de leerkrachten rechtstreeks in te lichten. Wij constateren maar al te vaak dat in de praktijk allerlei onnodige 'eisen' een hardnekkig leven leiden onder directies en leerkrachten. Richtlijnen van de Inspectie blijken als dwingende eis te worden opgevat en ervaren en worden kennelijk door niemand en niets rechtgezet.

De staatssecretaris schrijft vervolgens: 'De inspectie gaat wel na of de school aan kleuters een voldoende breed onderwijsaanbod biedt, breder dan alleen beginnende geletterd- en gecijferdheid, en of er in voldoende mate sprake is van een doorlopende leerlijn tussen groep 1 en 2 en groep 3'.

Op 30 november 2012 heeft de WSK op uitnodiging van de Inspectie van het Onderwijs een gesprek gehad met vier inspecteurs. Daarin heeft de WSK onder meer het Enschedese Leesverbeterplan (waarin groep-1- en groep-2-kinderen gemiddeld 350 uren doen over het leren van 16 letters terwijl ze dan nog steeds niet kunnen lezen; dit is bijna 22 uur per letter, terwijl een leesrijp kind in ongeveer 40 uur alle letters kent én kan lezen) en de gedachte van het CPS dat kinderen vóór hun vierde verjaardag ongeveer 10 letters zouden moeten kennen (terwijl er door het CPS nooit deugdelijk onderzoek voor is aangedragen en er in de Amerikaanse bronpublicaties uit 1998 achter deze gedachte ook geen onderzoek is vermeld). We hebben de onderwijsinspectie daar op 17 december 2012 een brief over nagezonden.

De WSK heeft daarin duidelijke voorbeelden van uiterst slecht (kleuter- respectievelijk peuter-) onderwijs aangekaart. We verwachtten toen en nu helaas nog steeds van de onderwijsinspectie dat ze er alles aan zou doen om slecht onderwijs, waaronder genoemde vormen, tegen te gaan. We hebben niet vernomen dat de Inspectie deze ondeugdelijke vorm van onderwijs heeft afgekeurd. De Inspectie verschuilt zich naar onze mening ten onrechte achter artikel 23 van de Grondwet.

** Acht de staatssecretaris de opvatting van de Inspectie van het Onderwijs over genoemde voorbeelden goed onderwijs? Zo ja, op grond waarvan? Zo nee, is een verwijzing naar artikel 23 van de Grondwet dan op zijn plaats of niet? En indien artikel 23 niet op zijn plaats is, heeft het ministerie van Onderwijs uit hoofde van de Inspectie van het Onderwijs haar toezichtstaak in deze twee gevallen waargemaakt of niet?*

** Op 4 april 2013 heeft de WSK de minister en de staatssecretaris van OCW (en Kamerlid Rog) een brief geschreven, waarin punt 1 over het Enschedese Leesverbeterplan ging en punt 2 over de 10 letters vóór de vierde verjaardag. Wat is er sindsdien met ons schrijven gebeurd?*

** Wilt u bevorderen dat de staatssecretaris alle basisscholen laat weten dat ze met onmiddellijke ingang moeten ophouden met het Enschedese Leesverbeterplan bij kinderen die in hun ontwikkeling nog kleuter zijn.*

** Wilt u bevorderen dat de staatssecretaris alle kinderdagverblijven, peuterspeelzalen en VVE-instellingen opdraagt dat ze met onmiddellijke ingang moeten ophouden met het aanleren van letters bij peuters en kleuters.*

H. Ad 'Misvattingen over toezicht op kleuteronderwijs'

We vragen ons af wat de staatssecretaris bedoelt met 'beginnende geletterd- en gecijferdheid' en wat hij bedoelt met 'breed onderwijsaanbod (aan kleuters), breder dan alleen beginnende geletterd- en gecijferdheid'.

Wij vrezen dat het hier een regelrechte aansporing betreft om op een of andere manier bij 'kleuters' (punt B, 3e bet.) aan de slag te gaan met lessen en oefeningen in letterkennis, woordkaarten in het lokaal en andere onderwijsvormen waarin ze op een of andere manier stelselmatig met letters en cijfers worden geconfronteerd. Indien die angst ook maar enigszins juist blijkt te zijn gaat dat dus verder dan voorwaardenscheppend onderwijs, zoals beschreven bij punt A, verantwoord kleuteronderwijs 1.

We verzoeken u dringend bij de staatssecretaris na te vragen wat hij precies met die zin bedoelt en of hij in zijn antwoord uitdrukkelijk wil bevestigen dat ook hij onverantwoord en ineffectief kleuteronderwijs 2 en/of 3 uitsluit en slechts verantwoord en effectief kleuteronderwijs 1 voorstaat.

I. Ad 'Misvattingen over toezicht op kleuteronderwijs'

Het begrip 'doorlopende leerlijn' heeft twee betekenissen die haaks op elkaar staan. De term 'doorgaande lijn' is in 1974 ingevoerd door de scheikundige en later onderwijskundige Tine Lambert-Anema (1897–1994). Ze verstaat eronder: 'het uitgaan in het kleuter- en lager-school-onderwijs van het "natuurlijke ontwikkelingsproces van ieder kind"'. Er zijn ontwikkelingsfasen die we opeenvolgend vanaf geboorte tot ver in de volwassenheid doorlopen. Op school staat niet de leerstof maar het zich ontwikkelende kind centraal. Voor kleuters bepleit ze dan ook geen lees-, letter- en/of schrijfles, maar speelse oefeningen in 'gehoor-gevoeligheid' en vormgevoel. Voor peuters bepleit ze weer andere speelse activiteiten: geen gehoor-gevoeligheid maar luisteren naar verhaaltjes en geen knippen maar scheuren. Enzovoort.

Onder voorstanders van het huidige onderwijsbeleid heeft 'doorgaande lijn' een betekenis die haaks staat op de kwaliteit van het ontwikkelingsproces van het kind. Zo besteedt de Inspectie van het Onderwijs vanaf 1998 uitdrukkelijk aandacht aan de doorgaande lijn. Volgens de inspecteurs Miriam Baltussen en Jan Rijkers verstaat de Inspectie daar in 2004 onder: 'Stap voor stap de bakens uitzetten waarlangs het onderwijs aangeboden wordt'. Ze gaat er daarbij impliciet vanuit 'dat de ontwikkeling van kinderen lineair verloopt: van A naar B naar C, enzovoort'

waardoor niet het kind maar de leerstof en leerdoelen centraal staan. Op te veel scholen benadert men de kinderen in groep 2 anders dan die in groep 3, waardoor kinderen de overgang als een kloof zouden ervaren.

Onze vraag is daarom in welke betekenis de staatssecretaris het begrip 'doorgaande (leer)lijn' gebruikt: in de oorspronkelijk, wat ons betreft houdbare betekenis van kleuteronderwijs 1 (punt A) of in de haaks daarop staande, wat ons betreft niet-houdbare betekenis van kleuteronderwijs 2 en/of 3 (punt A)? Indien hij de eerste betekenis bedoelt, vragen we ons af hoe hij dat rijmt met de benadering van de onderwijsinspectie in 1998 en of de onderwijsinspectie die benadering sindsdien in woord en daad heeft veranderd. Indien hij de tweede of derde betekenis bedoelt, vragen we ons af op grond van welke feiten hij die kennelijk houdbaar acht en de kijk van Lambert-Anema en de WSK hierop blijkbaar niet.

** In hoeverre zijn beide betekenissen bekend bij de Inspectie van het Onderwijs? Zit het toezicht op het basisonderwijs op de lijn van de niet-houdbare betekenis?*

** In hoeverre zijn deze twee betekenissen bekend aan alle pabo's en worden alle pabo-studenten erin onderwezen?*

De staatssecretaris schrijft dat hij de indruk heeft dat uit de Monitoruitzending en onze brief grote betrokkenheid bij en zorg over het kleuteronderwijs spreekt.

Diezelfde grote betrokkenheid en zorg proeven wij van onze kant ook heel duidelijk bij u,

- gezien de motie Rog die u op 15 maart heeft aangenomen (www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2016Z05026&did=2016D10290),
- gezien het feit dat u onze brief van 27 februari 2016 aan de staatssecretaris ter reactie heeft doorgezonden en
- gezien het feit dat u op 7 april heeft besloten tot een rondetafelgesprek over de toekomst van het kleuteronderwijs (wegwijs.in/kleuteronderwijs/wp-content/uploads/sites/11/2016/04/Besluitenlijst_OCW-procedurevergadering_7-4-2016.pdf, punt 11). En die grote betrokkenheid bij en zorg over het kleuteronderwijs blijken ook duidelijk uit de brief van de staatssecretaris.

Betrokkenheid bij en zorg over het onderwijs zijn uiteraard bij elke vorm van verplicht onderwijs geboden, maar ze zijn wat ons betreft extra in het geding bij het kleuteronderwijs omdat peuters (aan het begin van groep 1 zijn de meeste kinderen op de meeste ontwikkelingsdomeinen nog een peuter – vaak aangeduid als 'jongste kleuters') en kleuters de zwakste en meest kwetsbare deelnemers zijn in ons onderwijsbestel.

We sluiten ons dan ook graag aan bij de afsluiting van de staatssecretaris waarin hij goed kleuteronderwijs van groot belang acht en basisscholen uitnodigt de uitdaging aan te nemen om wederom kleuteronderwijs op een goede manier te gaan geven. Gezien de lijst onderzoeksvragen die we op 27 februari jongstleden al hebben doen toekomen en die we hierboven hebben uitgebreid, hopen we dat u het door ons verzochte grondige onderzoek naar het kleuteronderwijs zult willen instellen, juist om hindernissen die kleuterleerkrachten vanuit het officiële beleid ervaren weg te nemen en dus goed kleuteronderwijs weer ten volle waar te kunnen maken.

Tot slot concluderen wij het volgende:

- Uit de antwoorden blijkt dat er voldoende aanknopingspunten zijn om een grondig onderzoek in te stellen naar hoe het zo mis heeft kunnen lopen.
- Het stemt ons daarnaast hoopvol dat wij in de argumenten voldoende mogelijkheden zien om het beleid in positieve richting te buigen.

Met vriendelijke groeten,

De kerngroep van de Werk- en Steungroep Kleuteronderwijs

cc: staatssecretaris S. Dekker